

DOI: <https://doi.org/10.31318/2786-8877.8.2025.355617>
УДК 782.1:7.071.2:781.68(477)(045)

СУВОРОВА І. О.

Національна музична академія України імені П. І. Чайковського; аспірантка творчої аспірантури кафедри оперної підготовки та музичної режисури; науковий консультант — О. В. Касьянова, заслужений діяч мистецтв України, кандидат мистецтвознавства, професор (Київ, Україна).

Suvorova, Iryna. Ukrainian National Tchaikovsky Academy of Music; Postgraduate Student at the Department of Opera Training and Music Direction. Scientific advisor — Olena Kasyanova, Honored Artist of Ukraine, Candidate of Art Studies (PhD), Professor (Kyiv, Ukraine).

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-7365-2946>

irinaapplause@gmail.com

СИНТЕЗ ТРАДИЦІЙ ТА НОВАЦІЙ У СУЧАСНІЙ РЕЖИСЕРСЬКІЙ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ОПЕРИ АНТИНА РУДНИЦЬКОГО «АННА ЯРОСЛАВНА — КОРОЛЕВА ФРАНЦІЇ»

SYNTHESIS OF TRADITIONS AND INNOVATIONS IN THE MODERN DIRECTOR'S INTERPRETATION OF ANTIN RUDNITSKY'S OPERA “ANNA YAROSLAVNA — THE QUEEN OF FRANCE”

Актуальність дослідження. У зв'язку із сучасними трансформаціями, зокрема зміною художніх орієнтацій і смаків глядацької аудиторії, особливої уваги потребує вивчення ставлення публіки до оперного мистецтва. До складу оперної аудиторії зазвичай входять глядачі з високим рівнем естетичної вибірковості. Водночас у сучасному світі дедалі

більше утверджується тенденція сприйняття традиційного мистецтва передусім як різновиду дозвілльєвого жанру. Роль театру зазнала змін під впливом інститутів масової комунікації. Активно формується структура ціннісної свідомості споживацького суспільства, що зумовлює послаблення розвивальної та посилення розважально-релаксаційної функцій музичного театру. Відвідування оперної вистави в сучасному соціокультурному контексті дедалі частіше постає формою соціальної поведінки, орієнтованої насамперед на світське спілкування і статусний відпочинок. Водночас не можна ігнорувати інституційне призначення музичного театру, сформоване впродовж століть. Незалежно від політичного устрою держав, опера розглядалася як художній твір, покликаний інтелектуально розвивати глядача й формувати його морально-естетичні якості. З огляду на зазначене, актуалізується потреба переосмислити сценічне прочитання історичної опери з урахуванням сучасної поінформованості глядача доби інформаційного суспільства — обізнаного з досягненнями світового й вітчизняного музичного театру, а також із новітніми режисерськими постановочними практиками. Це й зумовлює **актуальність** обраної теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень. Перспективи розвитку сучасного музичного театру потребують ґрунтовного вивчення й зіставлення публікацій, присвячених як традиційним формам, так і модерним засобам художнього втілення вистави. Проблему художньої цілісності оперної вистави в умовах пошуку шляхів оновлення музичного театру України розглянув Сергій Шутько [2021]. Режисерський задум оперної вистави в контексті сучасних тенденцій театральної естетики розкрив Павло Ільченко [2020]. Сучасні режисерські підходи до постановки оперних вистав у площині ціннісних орієнтирів XXI століття проаналізувала Людмила Каянюка [2022]. ТанDEM режисера й диригента в постановочному процесі опери окреслив Анатолій Солов'яненко [2009]. Диригентський складник у традиційному й нетиповому вирішенні оперних вистав висвітлив

Сергій Голубничий [2023]. Пошуки сценографічних рішень крізь призму режисерського аналізу твору розглянула Оксана Ковальчук [2019]. Новації у формуванні театрального простору із застосуванням сучасних технологій охарактеризували Катерина Юдова-Романова, Віктор Стрельчук, Юлія Чубукова [2019]. Модерні засоби втілення вистав проаналізували Катерина Юдова-Романова і Юлія Аленіна [2019].

Мета дослідження — віднайти співвідношення традиційних та інноваційних засобів художньої виражальності, адекватних режисерській інтерпретації історичної тематики в українській опері Антіна Рудницького «Анна Ярославна — королева Франції».

Виклад основного матеріалу. Сучасні соціологи констатують послаблення розвивальної функції театрального мистецтва на тлі посилення його розважального складника. Необхідність конкуренції з іншими видовищними мистецтвами активізувала пошук нових специфічних засобів театральної виражальності та зумовила переосмислення системи «оперний театр — глядач», що сприяло виникненню нових синтетичних сценічних форм. Відбувається поступовий процес популяризації високого мистецтва, що неминуче веде до взаємодії художніх і технологічних засобів виражальності, які раніше вважалися несумісними. Академічному музичному театру дедалі складніше працювати в традиційному форматі, оскільки він потребує оновлення як у поліжанрових формах, так і в режисерських підходах до сценічного втілення творів. Прагнучи подолати вузькі межі свого функціонування і набуваючи рис масштабного культурного проекту, сучасний музичний театр змушений шукати нові форми презентації, розширювати репертуар і активно взаємодіяти з неакадемічними жанрами.

Щодо сучасного сценічного втілення української опери на історичну тематику можна виокремити два основні підходи. Перший передбачає застосування у сценографії інноваційних мультимедійних арт-технологій та елементів

віртуальної реальності, органічно поєднаних із традиційними виконавськими засобами. Такий підхід потребує відповідного технічного оснащення сцени, залучення спеціально підготовлених фахівців і, відповідно, значних фінансових ресурсів. Другий підхід ґрунтується на пошуках оригінальних режисерських і сценографічних рішень, а також нових вокально-інструментальних і пластично-мізансценічних трактувань, що органічно поєднуються з несподіваними комбінаціями традиційних засобів виражальності.

Автор дослідження — режисер-постановник опери Антіна Рудницького «Анна Ярославна — королева Франції» — обирає другий підхід, зважаючи як на фінансові можливості постановки, так і на прагнення до пошуку оригінальних інтелектуальних рішень у синтезі із традиційними видами мистецтва, що забезпечує художню цілісність вистави. У пластично-сценографічній концепції вистави застосовано принцип символізації замість ілюстративної історичності. Символіка постає змістовною ознакою режисерського втілення, що формує цілісне світовідчуття сценічного простору. Використання мінімалістичних засобів сценічного оформлення передбачає поступову колористичну трансформацію — від темних, похмурих, майже морокових тонів до світлих і яскравих відтінків. Завдяки цьому глядач має змогу простежити розвиток художнього задуму — від стану державного безладу до утвердження політичного порядку. Світло-кольорова стилізація вистави постає новаторським підходом до сценічного осмислення історичної тематики.

Оригінальним рішенням у конфлікті вистави є відображення антагоністичного персонажа — графині Монморансі з додаванням елементів містицизму у пластичному трактуванні її спілкування з потойбічними силами. На такому контрасті образів Анна Ярославна постає перед глядачем прямою протилежністю графині — героїнею-протагоністкою, князівною з чарівною зовнішністю та мудрою душею.

У режисерсько-мізансценічному вирішенні вистави у першій дії простежується невідповідність брутальної поведінки щодо короля дам вищого світу й вельмож, які його зневажають, заздять йому та змушені сприймати його, на їхній погляд, незаслужено першим серед рівних. Протиставленням цьому постає друга дія опери, у якій почет князівського двору відтіняє постать Ярослава як державотворця. Згуртованість, взаємозалежність і співпереживання об'єднують усіх дійових осіб — представників Київської Русі. Третя дія є вирішальною для всього оперного твору, адже Анна Ярославна стає визначною особистістю, яка відроджує повагу до королівської родини та згуртовує навколо себе вельмож і васалів короля Франції.

Синтез усіх компонентів у створенні художньої цілісності оперної вистави передбачено досягнути завдяки детальному ідейно-тематичному аналізу твору; глибокому відчуттю психології людини через простеження вчинків героїв, зумовлених логікою розвитку подій; натхненній роботі постановочної групи й творчого складу як однодумців, умотивованих на досягнення успішного результату.

Висновки. Зміна глядацького запиту в умовах соціокультурних викликів сьогодення зумовила звернення до класичних творів українських композиторів на історичну тематику, що спричинило переосмислення репертуарної політики музичних театрів України. Завдяки поінформованості глядача доби інформаційного суспільства академічний театр поєднує своє виробництво з неакадемічними видами мистецтва видовищного характеру, що впливає на сценічні інтерпретації опер історичної тематики. Сценічне прочитання опери Антіна Рудницького «Анна Ярославна — королева Франції» у власному баченні автора дослідження передбачає пошук оригінального поєднання традиційних і новаторських прийомів задля психологічного поглиблення драматургії твору і забезпечення художньої цілісності вистави.

Список використаної літератури

1. Голубничий С. В. Специфічність підходів диригента у не-типових умовах утілення оперних вистав. *Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*. 2023. № 1 (58). С. 129–140.
2. Ільченко П. І. Режисерський задум оперної вистави крізь призму сучасної театральної естетики. *Українське музикознавство*. Київ, 2020. Вип. 46. С. 45–57.
3. Канюка Л. С. Український музичний театр в епоху змін ціннісних орієнтирів у мистецтві. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2022. № 1. С. 148–153.
4. Ковальчук О. Здатність перевтілювати світ. Ковальчук О. В. *Сценографічна практика у просторі ХХ століття: кийвські реалії*. Київ : Фенікс, 2019. С. 196–209.
5. Солов'яненко А. А. Взаємодія режисера й диригента у процесі вирішення оперної вистави. *Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2009. № 2. С. 73–77.
6. Шутько С. М. Сучасна музична режисура — новаторство чи авантюризм? *Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*. 2021. № 3–4 (52–53). С. 203–216.
7. Юдова-Романова К. В., Аленіна Ю. О. Модернізація театрального простору: сучасний вітчизняний мистецтвознавчий контекст. *Народознавчі зошити / Ін-т народознавства Нац. акад. наук України*. Львів, 2019. № 1 (145). С. 259–265.
8. Юдова-Романова К. В., Стрельчук В. О., Чубукова Ю. А. Режисерські інновації у використанні технічних засобів і технологій у сценічному мистецтві. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв*. Серія: Сценічне мистецтво. 2019. № 1. Т. 2. С. 52–72.